

TERMÉSZETFÖLDRAJZI TÁJAK, TÁJTÍPUSOK, AGROÖKOLÓGIAI KÖRZETEK ÉS A TALAJ KAPCSOLATA

PÉCSI MÁRTON

az MTA rendes tagja, az MTA Föld- és Bányászati Tudományok Osztályának
elnökhelyettese, igazgató

MTA Földrajztudományi Intézet, Budapest

Regionális különbségek a tájak és a talajhasznosításban

A talaj természeti sajátosságainál fogva — ésszerű gazdálkodás mellett —, mint megújuló természeti erőforrás a nemzeti vagyonunk egyik legfontosabb része.

A talajok kialakulása, fejlődése, illetve degradálódása a földfelszínen mindenkor és mindenhol a *jelenlevő összes földrajzi környezeti tényező* szükség-szerű egymásra hatása különbözőségeit tükrözi vissza.¹

A talajt kialakító, illetve a talaj eltérő potenciális produktivitását meghatározó *természeti tényezők* (éghajlat, domborzat, lefolyás és vízhálózat, növényzet és más élő organizmusok, anyakőzet és idő, továbbá a humusz, agyagásvány stb. formálódás) *közötti egymásra hatás* — (kevés kivétellel) — szorosan ok-okozati jellegű oly módon, hogy globális méretben a zónális éghajlati tényezőegyüttese a domináns, míg hazánkban annak mérsékeltövi és medencehelyzete folytán a domborzati és lefolyási tényező a talajképződés fő irányítója.

Korunkban az intenzív földhasználat (mezőgazdasági és valamennyi nem mezőgazdasági célú) következtében az *ún. antropogén gazdasági tényező-együttes hatása* helyenként annyira előtérbe került, hogy egyrészt a talaj produktivitását nagyobb területeken is igen előnyös méretekben megnövelte, másrészt azonban helyenként a talaj degradációját, sőt lokálisan a környezet súlyos károsodását okozta.

Általános és a társadalom összérdekében áll az a törekvés, hogy a talaj-erőt minél ésszerűbben hasznosítsuk. Az ilyen igényt szolgáló gazdálkodásnak (azonban) figyelembe kell venni: a *természetföldrajzi környezet regionális eltéréseiből adódó ökológiai különbségeket*, továbbá a mindenkori földhasználat idején rendelkezésre álló, illetve *alkalmazható ökonómiai és technológiai tényezőket*, amelyek még olyan kis országon belül is, mint hazánk, regionálisan ugyan-

¹ Pécsi M. — Stefanovits P. — Martos F.: A társadalom környezetének hasznosítási lehetőségei. Agrártudományi Közlemények 39. 145–161. 1980.

csak eltérők. A termelési feltételek régiónkénti mérlegelését nemcsak a gazdaságunk színvonalában meglévő területi különbségek teszik szükségessé, hanem az a körülmény is, hogy a talaj hasznosítását, javítását, védelmét, (a környezet védelmét) is régiónként eltérő módon és mértékben kell biztosítani.

Ennek szolgálatában a földrajz egyik fontos kutatásterülete egyrészt a természetes tájak, a hasonló ökológiai adottságú tájegységek elhatárolása, regionalizálása és a tájtényezők együttesének jellemzése. Másrészt — a gazdaságföldrajz — kijelöli a társadalmi munkamegosztás fokozódó differenciálódása révén eltérő, ill. azonos módon hasznosításra kerülő területeket, gazdasági körzeteket (alkörzetek), továbbá a gazdasági körzetek fejlődésének, változásának értelmezését és prognózist keresi a természeti és a gazdasági-társadalmi tényezők egymásra hatásának tükrében.

A természeti tájakat a talajok egy bizonyos genetikus típusainak együttese is jól jellemzi. De az egyes természeti tájak elhatárolását mint sajátos földrajzi területi egységet több tényező egybehatása adja meg.

Tájak és tájtípusok

Magyarországon a természeti tényezők térbeli egymásra hatása és kapcsolódása alapján hat nagytáj különíthető el (1.1. térkép és magyarázó), de ezeken belül az ökológiai adottságok, pl. a mezőgazdasági növénytermelés szempontjából meglehetősen különbözőek. Agroökológiailag kvázi homogén területek a természeti földrajzi *kistájak*, ezek száma hazánkban mintegy 200-ra tehető, melyeken mintegy 30 főbb talajtípus és 100 talajváltozat ismeretes.

A területileg egymással összekapcsolható, rokon genezisú vagy ökológiailag hasonló típusú kistájakat pedig 36 földrajzi *középtájba* foglalunk össze. Ezekben az ökológiai homogenitás főleg az alföldeinken jelentős kiterjedésű lehet (1. térkép). Viszont a dombságok és a hegyvidékek körzeteiben a középtájak, sőt még gyakran a kistájak is tájökölógiailag többféle típusú, de mozaik-szerűen ismétlődő tájrészekből tevődnek össze. Bár hazánk természeti földrajzi, ökológiai adottságainak regionális különbségeit, ill. tagolódását *középtájaink* elég jól kifejezik — amelyeket az erdő- és a mezőgazdaság szempontjából kisebb korrekciókkal az ország agroökológiai körzeteiként is értelmezhetünk (2. térkép) — ezeken belül azonban a termőhelyi rokon vonásokat a *tájökölógiai típusok* képviselik határozottabban (3. térkép).

Magyarországon mintegy 14 fajta tájtípus különböztethető meg, melyeken belül azonos vagy több tekintetben rokon vonású tájökölógiai egységek uralkodnak. A főbb tájtípusokban a domborzat típusa (hegyvidék, dombság, síkság, völgyesség), az éghajlat, a talaj- és növényzet (ill. földhasznosítás) kapcsolatai — a domináló hatásuk alapján termő-, ill. telephelyi szempontból — kerülnek elhatárolásra és jellemzésre. A tájtípusok legkisebb termőhelyi

kategóriáit sok esetben az egyes főbb genetikus talajtípusok, ill. talajtársulások térbeli elterjedései határolják le (3. térkép).

A magyarországi 14 főbb tájtípus, ill. azok tájökológiai egységei elhatárolásához az évtizedes tájféldrajzi, talajféldrajzi kutatások és más geotudományok által készített tematikus térképek és adatok rendszerét integráltan vettük számításba. Az egyes tájtípusok meghatározása és elhatárolásakor a típust formáló tényezők között rangsorolást is végeztünk.²

A racionális talaj-, ill. a földhasznosítás érdekében tartjuk célszerűnek — pl. a növénytermelési kultúrák és az állattartás szempontjából is — az egyes tájtípusokban rejlő agroökológiai potenciálok felmérését. Alföldjeink 16 középtájában, ill. agroökológiai körzetében pl. 4—6 főbb tájtípus ismétlődik mozaikszerűen.

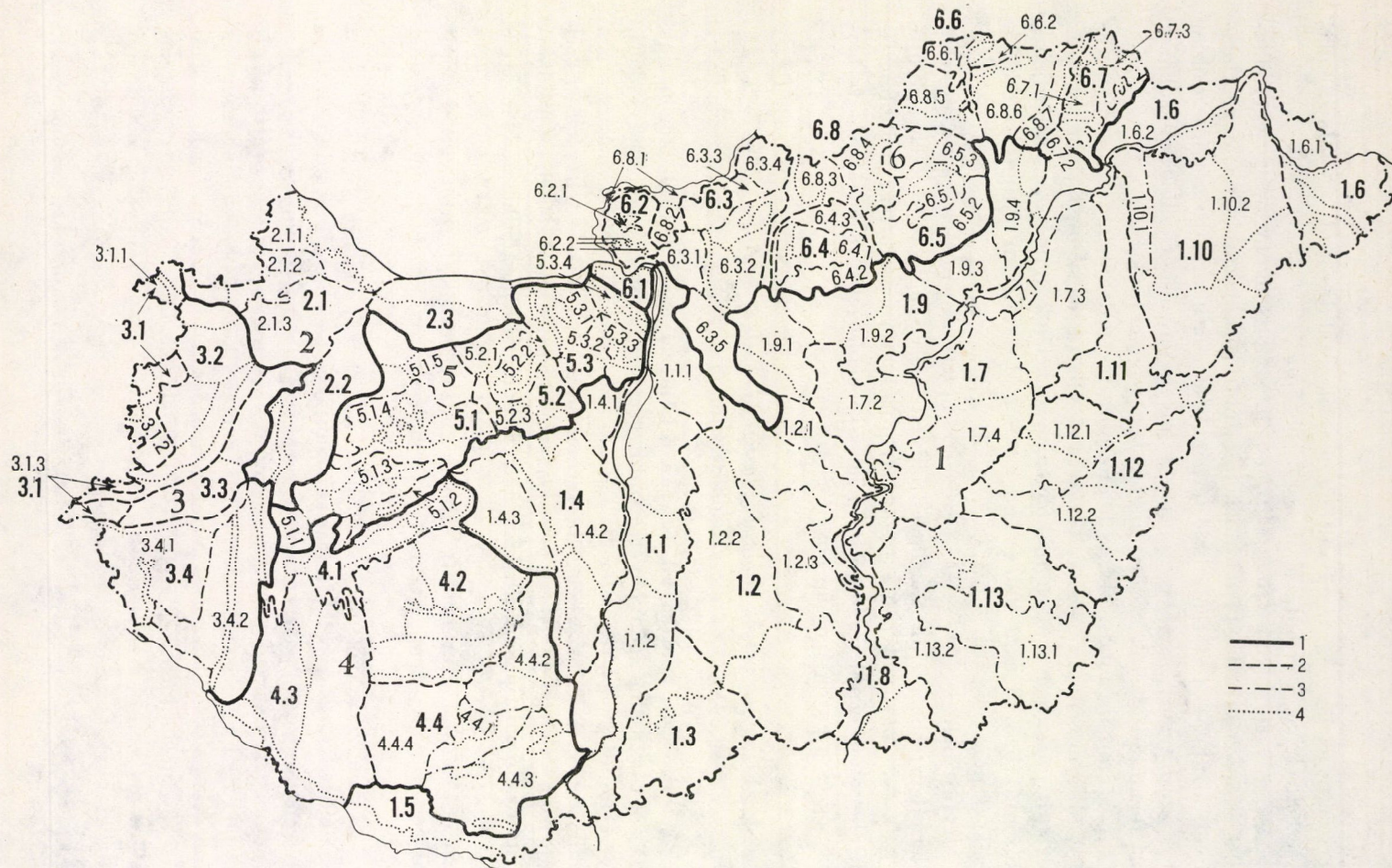
A tájtípológia (az ökológiailag értelmezett tájtípus) a gazdasági célú területfejlesztéshez, földhasználat és földvédelem országos tervezéséhez nyújthat szükséges bázist. A (különböző) tájtípusok sajátos adottságait jobban figyelembe vevő termelés ugyanis még sok új lehetőséget rejt magában a termelékenység és a gazdaságosság növeléséhez.

A természeti tájak, gazdasági körzetek és komplex földhasználat

A természeti adottságaik folytán rokon szerkezetű kis-, ill. középtájak gazdasági-társadalmi igénybevétele több esetben hasonló lehet. De gyakori, hogy regionális vagy tradicionális hatások következtében ezek hasznosítása különböző, termelési szerkezetük, termelési produkcióik is eltérőek. Ezzel szemben az is jellegzetes, hogy az egymástól bizonyos tényezők alapján különböző tájökológiai típusok, ill. kistájak a hasonló jellegű földhasználat következtében — mesterségesen — egyveretű, homológ típusúakká válnak. Az egyes (homogén vagy homogenizált) tájökológiai csoportok (tajtípusok) határai azonban többnyire nem egyeznek a termelési-gazdasági, ill. a közigazgatási egységek határaival.

A természeti tájak, ill. azokon belül az egyes tájtípusok potenciális erőforrásait a társadalom mindig racionálisan igyekszik hasznosítani. A különböző termelési ágak célszerűen a legmegfelelőbb termő-, ill. telephelyekhez vonzódnak (pl. a síkvidékeket döntő mértékben a mezőgazdaság vette birtokába, míg az ipari termelés súlyponti körzetei a középhegységi övezetben, az ún. ipari tengely mentén jöttek létre). A mezőgazdaság számára legelőnyösebb síksági tájtípusok, amelyek esetenként még előnyös földrajzi helyzeti energiával is rendelkeztek, már korábban is magukhoz vonzották a mezőgazdasági

² Pécsi M.—Somogyi S.—Jakucs P.: Magyarország tájtípusai. Földr. Értesítő XXI. 1. 5—12. 1972.

1. térkép. Magyarország természetföldrajzi tájbeosztása. 1 = nagytáj (makrorégió); 2 = középtáj (mezorégió); 3 = kistájsoport (szubrégió); 4 = kistáj (mikrorégió)

Magyarország természeti földrajzi tájbeosztása

Összeállította:

PÉCSI MÁRTON és SOMOGYI SÁNDOR

A tájelhatárolásban részt vettek:

ÁDÁM L., BORSY Z., GÓCZÁN L., HEVESI A., JUHÁSZ Á., KERESZTESI Z.,

LOVÁSZ GY., MAROSI S., PINCZÉS Z., PÉCSI M., SOMOGYI S., SZILÁRD J.

MTA FKI

1980

1	ALFÖLD	1.4.25	Dél-Mezőföld	1.9	ÉSZAK-ALFÖLDI-HORDALÉK-KÚP-SÍKSÁG
1.1	DUNAMENTI-SÍKSÁG	1.4.3	Nyugat-Mezőföld	1.9.1	<i>Tápió—Galga—Zagyvavidék</i>
1.1.1	<i>Pesti-síkság</i>	1.4.31	Sió-völgy	1.9.11	Hatvani-sík
1.1.11	Vác—Pesti-Duna-sík	1.5	DRÁVAMENTI-SÍKSÁG	1.9.12	Tápióvidék
1.1.12	Pesti hordalékkúp-síkság	1.5.11	Dráva-sík	1.9.2	<i>Gyöngyös—Hevesvidék</i>
1.1.2	<i>Csepel—Mohács-síkság</i>	1.5.12	Fekete-víz síkja	1.9.21	Gyöngyösi-sík
1.1.21	Csepeli-sík	1.5.13	Nyárad—Harkányi-sík	1.9.22	Hevesi-sík
1.1.22	Solti-sík	1.6	FELSŐ-TISZAVIDÉK	1.9.3	<i>Borsodi-Mezőség</i>
1.1.23	Kalocsai-Sárköz	1.6.1	<i>Bereg—Szatmári-síkság</i>	1.9.4	<i>Sajó—Hernád-sík</i>
1.1.24	Tolnai-Sárköz	1.6.11	Beregi-sík	1.9.41	Miskolci-sík
1.1.25	Mohácsi-sziget	1.6.12	Szatmári-sík	1.9.42	Harangod
1.1.26	Mohácsi teraszos sík	1.6.121	Ecsedi-láp	1.10	NYÍRSÉG
1.2	DUNA—TISZA KÖZI SÍKVIDÉK	1.6.122	Szamoshát	1.10.11	Lőszös-Nyírség
1.2.11	Gerje—Perje-sík	1.6.2	<i>Tisza—Bodrog köze</i>	1.10.2	<i>Nyírségi homokvidék</i>
1.2.2	<i>Kiskunsági homokvidék</i>	1.6.21	Rétköz	1.10.21	Közép-Nyírség
1.2.21	Pilis—Alpári-homokhát	1.6.22	Bodrogköz	1.10.22	Északkelet-Nyírség
1.2.22	Kiskunsági-homokhát	1.7	KÖZÉP-TISZAVIDÉK	1.10.23	Délkelet-Nyírség
1.2.23	Dorozsma Majsai-homokhát	1.7.1	<i>Közép-tiszai-ártér</i>	1.10.24	Dél-Nyírség
1.2.31	Kiskunsági löszös hát	1.7.11	Taktaköz	1.11	HAJDÚSÁG
1.3	BÁCSKAI-SÍKVIDÉK	1.7.12	Borsodi-ártér	1.11.11	Hajdúhát
1.3.11	Illancs	1.7.13	Hevesi-ártér	1.11.12	Dél-Hajdúság
1.3.12	Bácskai löszös síkság	1.7.2	<i>Zagyva—Tisza-síkság (Jászság)</i>	1.12	BERETTYÓ—KÖRÖSVIDÉK
1.4	MEZŐFÖLD	1.7.3	<i>Hortobágy</i>	1.12.1	<i>Berettyóvidék</i>
1.4.1	<i>Észak-Mezőföld</i>	1.7.4	<i>Nagykunság</i>	1.12.11	Dévaványai-sík
1.4.2	<i>Duna—Sárvíz köze</i>	1.7.41	Tiszafüred—Kunhegyesi-sík	1.12.12	Nagy-Sárrét
1.4.21	Közép-Mezőföld	1.7.42	Szolnoki—Turi-sík	1.12.13	Berettyó—Kálló köze
1.4.22	Velencei-medence	1.7.43	Tiszazug	1.12.14	Érmelléki löszös hát
1.4.23	Sárrét	1.8	ALSÓ-TISZAVIDÉK	1.12.2	<i>Körösvidék</i>
1.4.24	Sárvíz-völgy	1.8.11	Marosszög		

- 1.12.21 Bihari-sík (Kiskalota)
 1.12.22 Kis-Sárrét
 1.12.23 Körösmenti-sík
- 1.13 KÖRÖS — MAROS KÖZE
 1.13.1 *Békés — Csanádi-hát*
 1.13.2 *Békés — Csongrádi-síkság*
 1.13.21 Békési-sík
 1.13.22 Csongrádi-sík
 1.13.23 Körösszög

2 KISALFÖLD

2.1 GYÓRI-MEDENCE

- 2.1.1 *Szigetköz — Mosoni-síkság*
 2.1.11 Szigetköz
 2.1.12 Mosoni-sík
 2.1.2 *Fertő — Hanság-medence*
 2.1.21 Fertő-medence
 2.1.22 Hanság
 2.1.3 *Rábaköz*

2.2 MARCAL-MEDENCE

- 2.2.11 Marcal-völgy
 2.2.12 Kemenesalja
 2.2.13 Pápa — Devecseri-sík

2.3 KOMÁROM — ESZTERGOMI-SÍKSÁG

- 2.3.11 Győr — Tatai-teraszvidék
 2.3.12 Igmánd — Kisbéri-medence
 2.3.13 Almás — Táti-Duna-völgy

3 NYUGAT-MAGYAR-ORSZÁGIPEREMVIDÉK

3.1 ALPOKALJA

- 3.1.1 *Soproni-hegység*
 3.1.11 Soproni-hegység
 3.1.12 Fertőmelléki-dombság

3.1.13 Soproni-medence

- 3.1.2 *Kőszegi-hegység — Vas-hegy*
 3.1.21 Kőszegi-hegység
 3.1.22 Vas-hegy
 3.1.23 Kőszeghegyalja
 3.1.24 Pinka-fennsík
 3.1.3 *Alsó-Őrség — Vasi-Hegyhát*
 3.1.31 Alsó-Őrség
 3.1.32 Vasi-Hegyhát

3.2 SOPRON — VASI-SÍKSÁG

- 3.2.11 Ikva-sík
 3.2.12 Répce-sík
 3.2.13 Gyöngyös-sík
 3.2.14 Rábai teraszos sík
 3.2.15 Rába-völgy

3.3 KEMENESHÁT

- 3.3.11 Felső-Kemeneshát
 3.3.12 Alsó-Kemeneshát

3.4 ZALAI-DOMBVIDÉK

- 3.4.1 *Nyugat-Zalai-dombság*
 3.4.11 Felső-Zala-völgy
 3.4.12 Kerka-vidék (Hetés)
 3.4.121 Lenti-medence
 3.4.13 Közép-Zalai-dombság (Göcsej)
 3.4.2 *Kelet-Zalai-dombság*
 3.4.21 Egerszeg — Letenyei-dombság
 3.4.22 Principális-völgy
 3.4.23 Zalaapáti-hát
 3.4.24 Alsó-Zala-völgy
 3.4.25 Zalavári-hát
 3.4.31 Muravölgyi-sík

4 DUNÁNTÚLI-DOMBVIDÉK

4.1 BALATONI-MEDENCE

- 4.1.11 Kis-Balaton-medence
 4.1.12 Nagy-Berek

4.1.13 Somogyi parti sík

- 4.1.14 Balaton
 4.1.15 Balatoni-riviéra
 4.1.16 Tapolcai-medence
 4.1.17 Keszthelyi-riviéra

4.2 KÜLSŐ-SOMOgy

- 4.2.11 Nyugat-Külső-Somogy
 4.2.12 Kelet-Külső-Somogy
 4.2.121 Koppány-völgy
 4.2.122 Alsó-Kapos-völgy
 4.2.13 Dél-Külső-Somogy
 4.2.131 Felső- és Középső-Kapos-völgy

4.3 BELSŐ-SOMOgy

- 4.3.11 Marcali-hát
 4.3.12 Kelet-Belső-Somogy
 4.3.13 Nyugat-Belső-Somogy
 4.3.14 Közép-Dráva-völgy

4.4 MECSEK ÉS TOLNA-BARANYAI-DOMBVIDÉK

- 4.4.1 *Mecsek-hegység*
 4.4.11 Baranyai-Hegyhát
 4.4.2 *Tolnai-dombság*
 4.4.21 Völgyesség
 4.4.22 Tolnai-Hegyhát
 4.4.23 Szekszárdi-dombság
 4.4.3 *Baranyai-dombság*
 4.4.31 Pécsi-síkság
 4.4.32 Geresdi-dombság
 4.4.33 Villányi-hegység
 4.4.34 Dél-Baranyai-dombság
 4.4.4 *Zselic*

5 DUNÁNTÚLI-KÖZÉP-HEGYSÉG

5.1 BAKONYVIDÉK

- 5.1.1 *Keszthelyi-hegység*
 5.1.11 Tátika-csoport

- 5.1.12 Keszthelyi-fennsík
5.1.2 *Balaton-felvidék*
5.1.21 Badacsony-Gulács-csoport
5.1.22 Balaton-felvidék és kismencedéi
5.1.221 Kővágóörsi-medence (Káli-med.)
5.1.222 Pécselyi-medence
5.1.3 *Déli-Bakony*
5.1.31 Veszprém — Nagyvázsonyi-medence
5.1.32 Kab-hegy — Agártető-csoport
5.1.33 Sümeg — Tapolcai-hát
5.1.34 Devecseri-Bakonyalja
5.1.4 *Északi-Bakony*
5.1.41 Öreg-Bakony
5.1.42 Bakonyi kismencedék
5.1.421 Zirci-medence
5.1.422 Borzavár — Porvai-medence
5.1.423 Bakonybéli-medence
5.1.424 Pénzesgyőri-medence
5.1.425 Lókúti-medence
5.1.426 Hárskúti-medence
5.1.427 Csehbányai-medence
5.1.43 Keleti-Bakony
5.1.44 Veszprém — Devecseri-árok
5.1.5 *Bakonyalja*
5.1.51 Pápai-Bakonyalja
5.1.52 Pannonhalmi-dombság
5.1.53 Sári-Bakonyalja
- 5.2 VÉRTES—VELENCEI-HEGYVIDÉK
5.2.1 *Vértessalji-dombság*
5.2.11 Bársonyos
5.2.12 Általér-völgy
5.2.13 Móri-árok
5.2.2 *Vérteshegység*
5.2.21 Vértess-fennsík
5.2.22 Vértessalja
5.2.23 Gánti-medence
5.2.3 *Velencei-hegység és környéke*
5.2.31 Zámolyi-medence
5.2.32 Sőrédi-hát
- 5.2.33 Lovasberényi-hát
5.2.34 Velencei-hegység
- 5.3 DUNAZUG-HEGYVIDÉK
5.3.1 *Gerecsevidék*
5.3.11 Nyugati-Gerecse
5.3.12 Központi-Gerecse
5.3.13 Keleti-Gerecse
5.3.14 Gerecsei-medencék
5.3.141 Tardosi-medence
5.3.142 Héreg — Tarjáni-medence
5.3.143 Bajnai-medence
5.3.2 *Bicske — Zsámbéki-medence*
5.3.21 Etyeki-dombság
5.3.22 Zsámbéki-medence
5.3.3 *Budai-hegység*
5.3.31 Budai-hegyek
5.3.32 Tétényi-fennsík
5.3.33 Budaörsi- és Budakeszi-medence
5.3.4 *Pilis-hegység*
5.3.41 Pilisi-hegyek
5.3.42 Pilisi-medencék
5.3.421 Dorogi-medence
5.3.422 Pilisvörösvári-medence
5.3.423 Csobánka — Pomázi-medence
- 6 ÉSZAK-MAGYARORSZÁGI-KÖZÉPHEGYSÉG
6.1 VISEGRÁDI-HEGYSÉG
6.1.11 Visegrádi-Dunakanyar
6.2 BÖRZSÖNY
6.2.1 *Központi-Börzsöny*
6.2.2 *Börzsönny kismencedék*
6.2.21 Márianosztrai-medence
6.2.22 Kóspallagi-medence
6.2.23 Szokolyai-medence
6.3 CSERHÁTVIDÉK
6.3.1 *Nyugati-Cserhát*
- 6.3.2 *Keleti-Cserhát*
6.3.21 Központi-Cserhát
6.3.22 Bárkány — Toldi-medence
6.3.23 Galga-völgy
6.3.24 Ecskendi-fennsík
6.3.25 Cserhátalja
6.3.3 *Északi-Cserhát*
6.3.4 *Karancsság*
6.3.5 *Gödöllő — Monori-dombság*
- 6.4 MÁTRAVIDÉK
6.4.1 *Központi-Mátra*
6.4.11 Magas-Mátra
6.4.12 Gyöngyöspatai-medence
6.4.2 *Mátraalja*
6.4.3 *Mátralába*
6.4.31 Parád — Recski-medence
- 6.5 BÜKKVIDÉK
6.5.1 *Központi-Bükk*
6.5.11 Bükk-fennsík
6.5.12 Északi-Bükk
6.5.13 Déli-Bükk
6.5.2 *Bükkalja*
6.5.21 Tárkányi-medence
6.5.3 *Bükklába*
6.5.31 Tardonai-dombság
6.5.32 Upponyi-hegység
- 6.6 AGGTELEK — RUDABÁNYAI-HEGYVIDÉK
6.6.1 *Aggteleki-karszt*
6.6.2 *Rudabánya — Szalonnai-hegység*
6.6.21 Rudabányai-hegység
6.6.22 Szalonnai-hegység
6.6.23 Bódva-völgy
6.6.24 Tornai-dombság
- 6.7 TOKAJ — ZEMPLÉNI-HEGYVIDÉK
6.7.1 *Zempléni-hegység*
6.7.11 Abaúji-Hegyalja

- 6.7.2 Tokaj-Hegyalja
- 6.7.21 Tokaji-hegy
- 6.7.22 Szerencsi-dombság
- 6.7.3 Hegyköz
- 6.7.31 Vitányi-rögök

- 6.8 ÉSZAK-MAGYARORSZÁGI
MEDENCÉK
- 6.8.1 Ipoly-völgy
- 6.8.2 Nógrádi-medence
- 6.8.3 Felső-Zagyva—Tarna közti dombság
- 6.8.31 Zagyva-völgy

- 6.8.32 Medves-vidék
- 6.8.33 Felső-Tarnai-dombság
- 6.8.34 Tarna-völgy
- 6.8.4 Gömöri—Hevesi-dombság
- 6.8.41 Ózd—Egercsehi-medence
- 6.8.5 Borsodi-dombság
- 6.8.51 Sajó-völgymedence
- 6.8.6 Cserehát
- 6.8.61 Szendrői-rögök
- 6.8.62 Rakacai-völgymedence
- 6.8.7 Hernád-völgy
- 6.8.71 Szerencsköz

- 1. NAGYTÁJ (makrorégió)
- 1.1 KÖZÉPTÁJ (mezorégió)
- 1.1.1 Kistájcsoport (szubrégió)
- 1.1.1.1 Kistáj (mikrorégió)
- 1.1.1.1.1 Ökológiai fáciescsoport
(kistájréss vagy részmozaik)

ipari tevékenységet is (pl. Kisalföld). A szocialista iparfejlesztő politika eredményeként azonban az ipar területi elhelyezkedése nemcsak a nyersanyag-lelőhelyekhez, hanem sok esetben a fogyasztópiachoz, sőt az ipar bizonyos ágai egyre inkább a szabad munkaerővel rendelkező területekhez települt. Így ma már csaknem valamennyi síkvidéki, agrár jellegű középtájunkban több-fajta termelési ágazat van jelen.

Az előnyös nyersanyag-lelőhely a bányaipara és a hozzá közvetlenül kapcsolódó feldolgozó iparra továbbra is olyan fontos telepítő hatással marad, miként a mezőgazdasági iparra (pl. élelmiszeriparra stb.) a jó minőségű növényi és állati terméket produkáló agrár-termőhelyek.

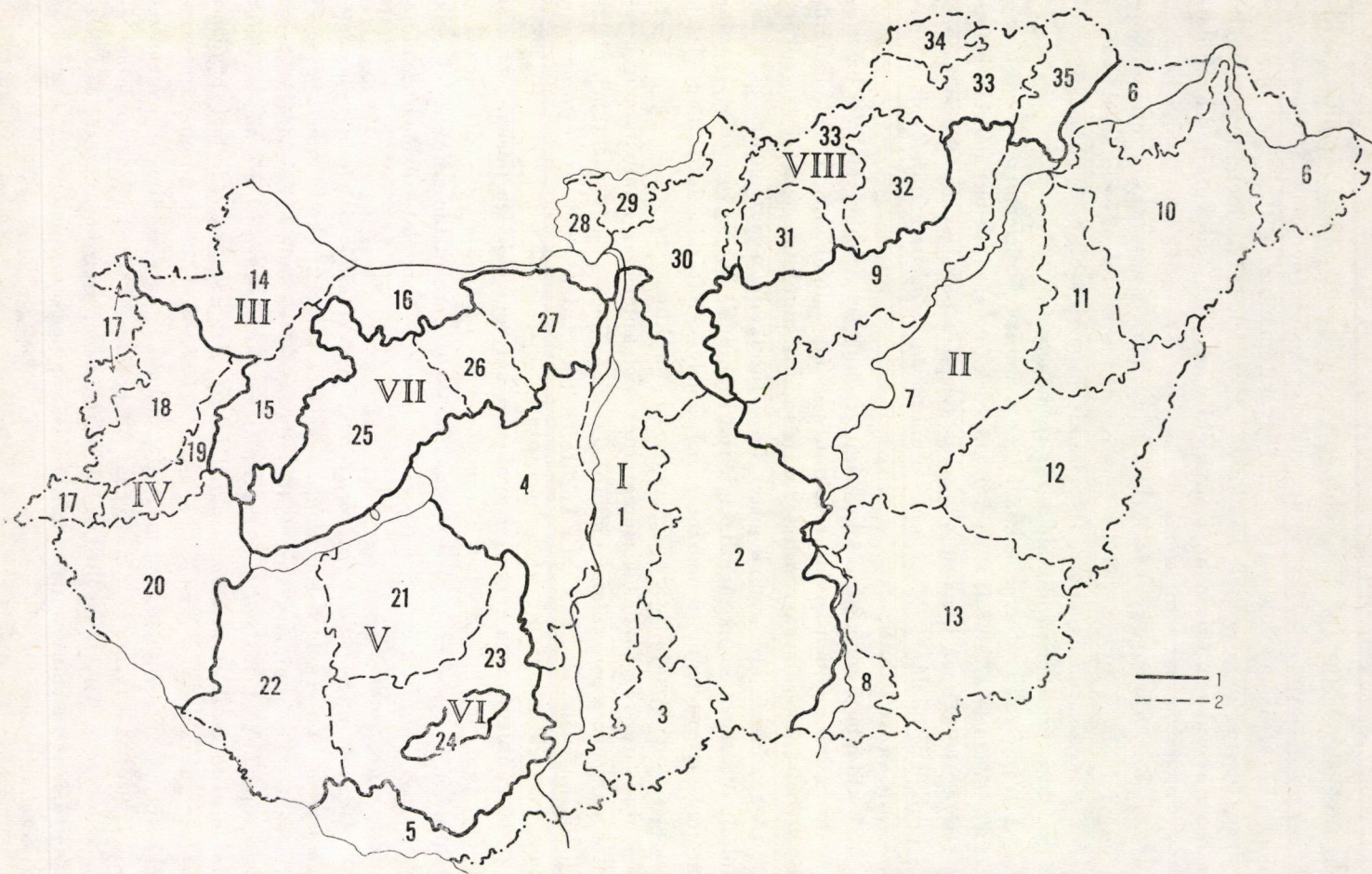
A természeti erőforrások közül igen számottevő *regionalizáló hatása* van a *víznek* is, amely a talajok termékenységének fokozása mellett nélkülözhetetlen tényezővé vált az ipari nagyüzemek telepítésében, a város fejlesztésében is. Újabban az üdülés és a turizmus számára *előnyös adottságú tájak* is igen vonzó telepítő erővé váltak.

A különböző természeti adottságú régióink termelésbe vétele, a hasznosítás intenzitása időben is változásokon megy át, valójában egyre sokoldalúbb lesz. Az eltérő területhasznosítás során sajátos munkamegosztási szerepkört betöltő gazdasági (al)körzetek jöttek létre, (uralkodóan mezőgazdasági, ipari, üdülési, ill. vegyesen mezőgazdasági, ipari, üdülési, ill. vegyesen mezőgazdasági-ipari, ipari-települési lakókörzetek), amelyek határai szintén nem élesek és nem is mindig kötődnek közigazgatási határokhöz sem.

Magyarország gazdasági körzeteinek kialakulásában mindenkor igen jelentős volt a szerepe a *talajok* különböző termőképessége következtében kialakult földhasználatnak. Bár ezt a körülményt a gazdaság fejlesztése során nem mindig vették kellő gondossággal tekintetbe.

Hazánkban ma a tervezési gyakorlat hat regionális gazdasági-tervezési körzetet alakított ki. Ezekben a *termelés és az infrastruktúra* — itt kiemelve a földművelés — *ésszerű térbeli elhelyezését* — osztársadalmi érdekből — csak *valamennyi földrajzi környezeti tényezőegyüttes vagy komplex számbavétele alapján célszerű tervezni.*

Hazánk integrált földrajzi környezete egyrészt *különböző természeti adottságú tájökológiai egységek mozaikjára tagolódik*, melyek rokon vonású egységei természetes középtájakat, agroökológiailag közel hasonló hasznosítású körzetteket képeznek. *Az ágazati területhasználat egyre többreúen jelenik meg a különböző tájakon belül, a mezőgazdasági földhasználat azonban a legtöbb régióban jelen van.* Ha az egyes gazdasági ágazatok részesedése, ill. dominanciája valamely körzetben számottevően megváltozik, akkor ez a körülmény okozatszerűen visszahat a természeti környezet állapotára és kihat más környezeti alrendszerre is. Az ilyen változások hatása a természeti környezetre és a gazdaságira is lehet előnyös, de hátrányos is, vagy egyszerre előny és hátrány is származhat belőle.

2. térkép. Magyarország agroökológiai körzetei

I. Dunai Alföld

1. Dunamenti-síkság
2. Duna—Tisza közti hátság
3. Bácskai-hátság
4. Mezőföld
5. Drávamenti-síkság

II. Tiszai Alföld

6. Felső-Tiszavidék
7. Közép-Tiszavidék
8. Alsó-Tiszavidék
9. Észak-alföldi-hordalékkúp-síkság
10. Nyírség
11. Hajdúság
12. Berettyó-Körösvidék
13. Körös—Maros köze

III. Kisalföld

14. Győri-medence
15. Marcal-medence
16. Komárom—Esztergomi-síkság

IV. Nyugat-magyarországi-peremvidék

17. Alpokalja

18. Sopron—Vasi-síkság

19. Kemeneshát
20. Zalai-dombság

V. Dunántúli-dombság

21. Külső-Somogy
22. Belső-Somogy
23. Tolna—Baranyai-dombság
24. Mecsek

VI. Dunántúli-középhegység

25. Bakonyvidék
26. A Vértes és Velencei-hegyvidék
27. A Dunazug-hegyvidék

VII. Az Észak-magyarországi-középhegység

28. Dunakanyar hegyvidék
29. Nógrádi-medence
30. Cserhátvidék
31. Mátravidék
32. Bükkvidék
33. Heves—Borsodi-medencék és dombságok
34. Észak-Borsodi-hegyvidék
35. Tokaj—Zempléni-hegyvidék

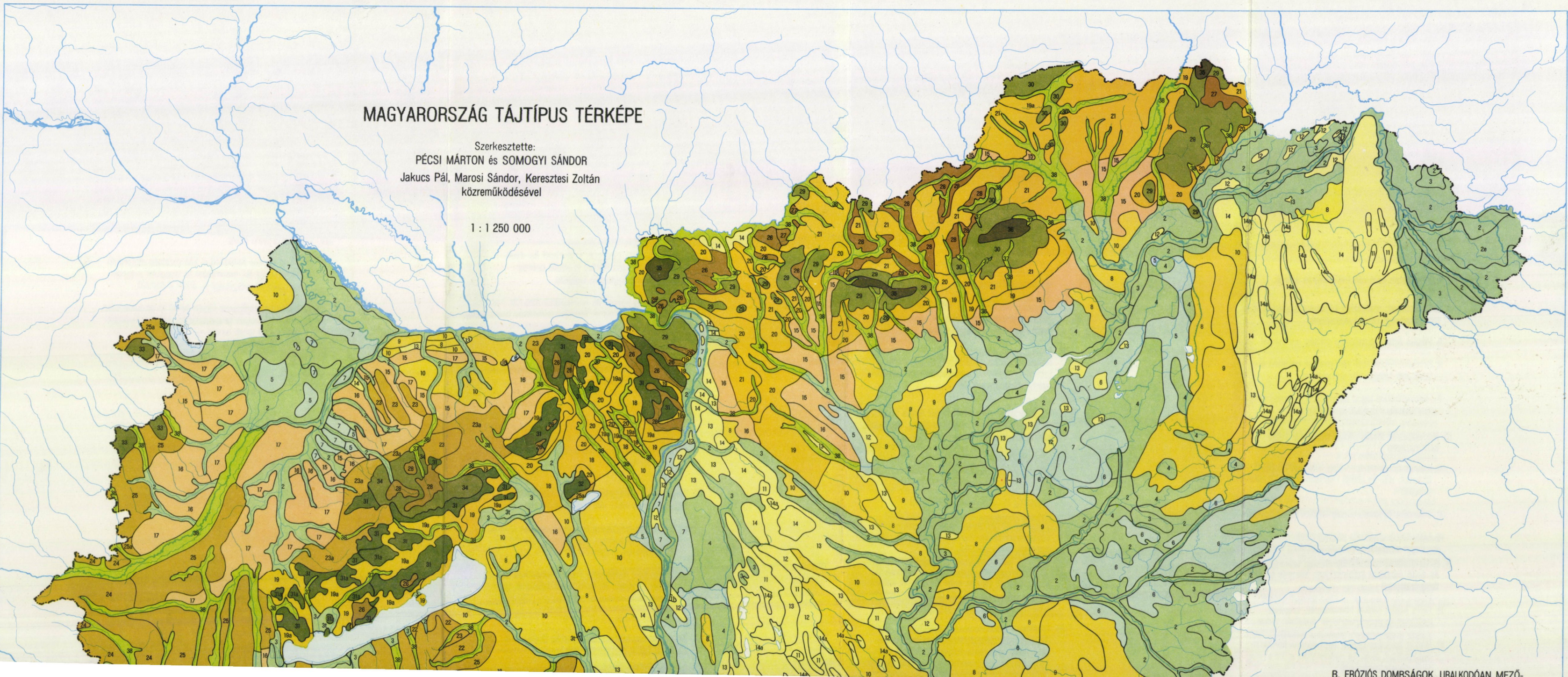
Bármilyen fajta nemkívánt földrajzi környezeti egyensúlybomlás elkerülése vagy feloldása csak a természeti táji, ill. a területhasznosítási rendszer főbb alkotóinak komplex elemzésével oldható meg racionálisan.

Hazánk földjének ésszerű hasznosítása érdekében a földrajzi környezet tényezőinek ilyen rendszerelvű felfogása (Pécsi M.—Martos F.—Stefanovits P. 1981), az integrált környezethasznosítási elv figyelembevétele a gazdaság tervezésnél a közeljövőben, de már ma is nélkülözhetetlenné válik, és egyre nyomatékosabb indokok alapján lép előtérbe az ágazati gazdasági jellegű területfejlesztési politika gyakorlata mellett.

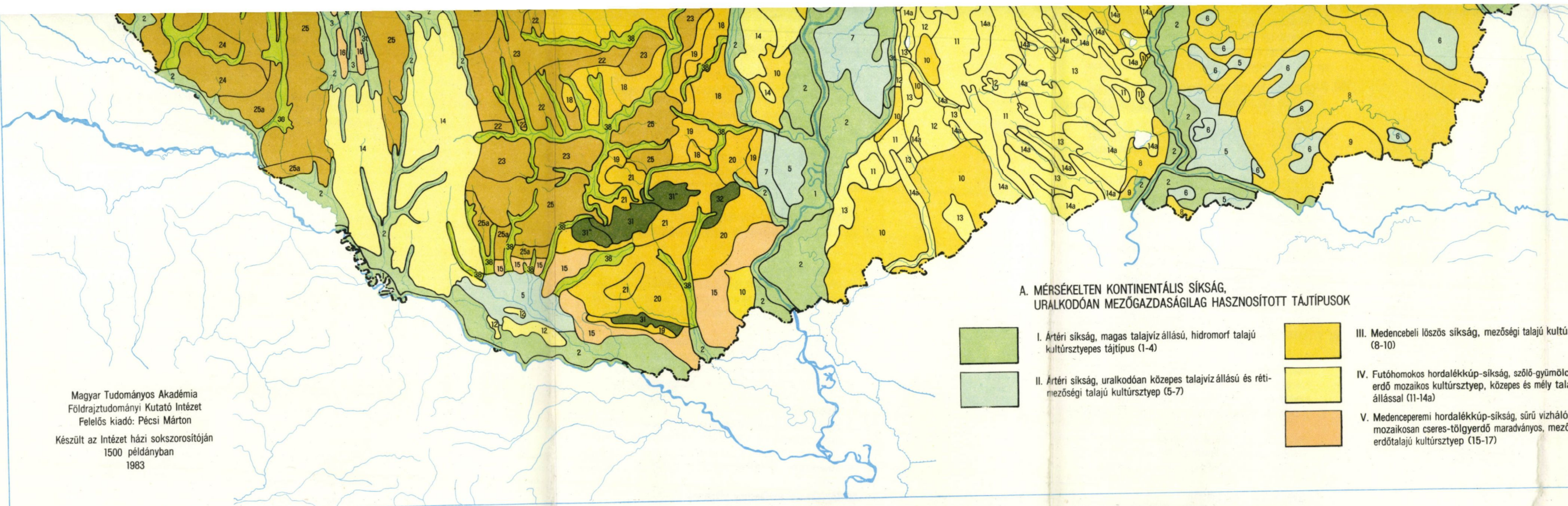
MAGYARORSZÁG TAJTÍPUS TÉRKÉPE

Szerkesztette:
PÉCSI MÁRTON és SOMOGYI SÁNDOR
Jakucs Pál, Marosi Sándor, Keresztesi Zoltán
közreműködésével

1 : 1 250 000

B. ERÓZIÓS DOMBSÁGOK, URALKODÓAN MEZŐ-

JELLEGŰ TAJTÍPUSOK

- VI. Eróziós-deráziós völgyekkel tagolt hegylábfejszinek és domboságok, szőlő-gyümölcsös ill. cseres-tölgyerdő mozaikos kultúrsterp, mély talajvízállással (18-21)
 - VII. Eróziós-deráziós völgyekkel tagolt önálló domboságok többnyire mély talajvízű kultúrmezőség, szőlőkkel, kevert erők jelentősebb maradványaival (22-25a)
 - VIII. Hegységbeli kisebb medencedomboságok, cseres-tölgyerdő maradványos, mély talajvízű kultúrsterpek (26-28)
- ## C. KÖZÉPHEGYSÉGI, ERDŐS TAJTÍPUSOK
- IX. Alacsony középhegységek, uralkodóan szubkontinentális éghajlati hatás alatt, cseres- (és gyertyános) tölgyerdők (650 m tszf-i magasság alatti) tájtípusa (29-30)
 - X. Alacsony középhegységek, szubatlanti és szubmediterrán éghajlati hatást is viselő cseres- és gyertyános tölgyerdők tájtípusa (31-32)
 - XI. Alacsony középhegységek, főként szubatlanti éghajlati hatás alatt álló erdőségekkel (33-34)
 - XII. Középhegység hűvösebb-nedvesebb bükkerdős tájtípusa Észak-Magyarországon (35-36)
- ## NÉHÁNY SAJÁTOS TAJTÍPUS
- XIII. Jelentősebb völgyek különböző dombosági és hegységi tájtípusokon belül (37-38)
 - XIV. Tavi- (39) tóközérmeki (40) típus

A. MÉRSÉKELTEN KONTINENTÁLIS SÍKSÁG, URALKODÓAN MEZŐGAZDASÁGIILAG HASZNOSÍTOTT TAJTÍPUSOK

- I. Ártéri síkság, magas talajvíz állású, hidromorf talajú kultúrsterpes tájtípus (1-4)
- II. Ártéri síkság, uralkodóan közepes talajvíz állású és réti-mezőségi talajú kultúrsterp (5-7)
- III. Medencebeli löszös síkság, mezőségi talajú kultúrsterp (8-10)
- IV. Futóhomokos hordalékkúp-síkság, szőlő-gyümölcsös és erdő mozaikos kultúrsterp, közepes és mély talajvíz-állással (11-14a)
- V. Medenceperemi hordalékkúp-síkság, sűrű vízhálózatú, mozaikosan cseres-tölgyerdő maradványos, mezőségi és erdőtalajú kultúrsterp (15-17)

Magyar Tudományos Akadémia
Földrajztudományi Kutató Intézet
Felelős kiadó: Pécsi Márton
Készült az Intézet házi sokszorosítottján
1500 példányban
1983

A. MÉRSÉKELTEN KONTINENTÁLIS SÍKSÁG, URALKODÓAN MEZŐGAZDASÁGIILAG HASZNOSÍTOTT TAJTÍPUSOK

1. Ártéri síkság, magas talajvízállású, hidromorf talajú kultúrsterpes tájtípus
1. Folyó menti hullámtér öntéstérdekkel, liget- és lápérdő maradványokkal
2. Mentésített ártér, hortmőrekekkel, réti talajoso dott öntéstérdekkel ill. mocsári erdőtalajokkal (2e)
3. Pozsz lefolyású ártér (lápós) réti talajjal, ill. tözeges síklappal (3f)

B. ERÓZIÓS DOMBSÁGOK, URALKODÓAN MEZŐ- ILL. ERDŐGAZDASÁGI - LOKÁLISAN IPARI - JELLEGŰ TAJTÍPUSOK

- VI. Eróziós-deráziós völgyekkel tagolt hegylábfejszinek és domboságok, szőlő-gyümölcsös ill. cseres-tölgyerdő mozaikos kultúrsterp, mély talajvízállással
- 18. Lösszteríté alacsony dombosági hátság és lejtők csernozjommal
- 19. Mérsékeltlen tagolt és erdőt alacsony domboságok, lejtőszőzön (csernozjom) barna erdőtalajjal

C. KÖZÉPHEGYSÉGI, ERDŐS TAJTÍPUSOK

- IX. Alacsony középhegységek, uralkodóan szubkontinentális éghajlati hatás alatt, cseres- (és gyertyános) tölgyerdők (650 m tszf-i magasság alatti) tájtípusa
- 29. Vulkanai és üledékes közeli alacsonyabb hegységek, főleg barnaföldes régiója
- 30. Uralkodóan karbonátos közeli alacsonyhegységek, rendzinás ill. (savanyú) barnaföldes talajológiai típusa

NÉHÁNY SAJÁTOS TAJTÍPUS

- XIII. Jelentősebb völgyek különböző dombosági és hegységi tájtípusokon belül
- 37. Karbonátos közeli hegységek szurdokvölgyes) szakaszai, keskeny teraszalán völgytalppal
- 38. Nem karbonátos közeli hegységek, domboságok tágas, teraszos völgyszakaszai, E talajológiai típus különböző, de több egyveretű ökológiai fáciescsoportból tevődik össze

A. MÉRSÉKELTEN KONTINENTÁLIS SIKSÁG, URALKODÓAN MEZŐGAZDASÁGIAG HASZNOSÍTOTT TAJTÍPUSOK

I. Ártéri sikság, magas talajvízállású, hidromorf talajú kultúrmezőségi táj típus

1. Folyó menti hullámtér öntésföldekkel, liget- és láperdő maradványokkal
2. Mentésített ártér, holtmedrekkel, réti talajosodott öntésföldekkel ill. mocsári erdőtalajokkal (2e)
3. Rossz lefolyású ártér (lápos) réti talajjal, ill. tőzeges síkláppal (3T)
4. Folyóhátak közé zárt (réti) szikes árterek

II. Ártéri sikság, uralkodóan közepes talajvízállású és réti-mezősgési talajú kultúrmezőségi táj típus

5. Magas ártéri hordalékkúp-sikság réti talajjal
6. Hordalékkúpok közé zárt gyenge lefolyású árterek réti talajjal, réti szikesekkel
7. Holtmedrekkel tagolt magasártér, közepes talajvízállással, réti-mezősgési talajjal

III. Medencebéli löszös sikság mezőségi talajú kultúrmezőségi táj típus

8. Löszös hordalékkúp-sikság, közepes talajvízállással, réti- és alföldi csernozjonnal (ill. réti talajjal)
9. Teraszos és löszös sikság alföldi csernozjonnal
10. Mély talajvízű, löszös sikság csernozjonnal

IV. Futóhomokos hordalékkúp-sikság, szőlő-gyümölcsös és erdő mozaikos kultúrmezőségi, közepes és mély talajvízállással

11. Félig kötött buckás homokvidék, telepített erdőkkel és homokpusztaréti maradványokkal
12. Kötött homokos sikság, mozaikosan homokpusztaréttel, akác- és nyárerdővel, szőlő és gyümölcsös kultúrákkal

13. Csernozjomos nomoksikság, kertészeti és szántóföldi hasznosítással

14. Kötött homokos sikság, enyhén buckás, barnaföldes kultúrmezőség, telepített erdőmozaikkal, gyümölcsösökkel

- 14a. Buckaközi medencék, magas talajvízállással, lápos réti ill. szikes réti talajokkal

V. Medenceperemi hordalékkúp-sikság, sűrű víz-hálózattal, mozaikosan cseres-tölgyerdő maradványos, mezőségi és erdőtalajú kultúrmezőségi táj típus

15. Hegységelőteri (löszös) hordalékkúp-sikság, csernozjom barna erdőtalajjal, közepes talajvízállással
16. Homokos-, kavicsos hordalékkúp-sikság, barnaföldes löszvályoggal fedve
17. Kavicsos hordalékkúp-sikság, löszvályogos foltokkal, agyagbemosódásos barna erdőtalajjal, közepes ill. mély talajvízszinttel

B. ERŐZIÓS DOMBSÁGOK, URALKODÓAN MEZŐ-, ILL. ERDŐGAZDASÁGI, – LOKÁLISAN IPARI – JELLEGŰ TAJTÍPUSOK

VI. Eróziós-deráziós völgyekkel tagolt hegyláb felszínek és dombságok⁺, szőlő-gyümölcsös ill. cseres-tölgyerdő mozaikos kultúrmezőségi, mély talajvízállással

18. Lőszfedte alacsony dombsági hátak és lejtők csernozjonnal
19. Mérsékelt tagolt és erdőtalt alacsony dombhátak, lejtőlőszön (csernozjom) barna erdőtalajjal
- 19a. Mérsékelt tagolt hegyláb felszínek és alacsony fennsíkok rendzinás talajjal, foltokban a törmelékes löszön barnafölddel
20. Völgyközi hátakra tagolt eróziós dombságok, agyagos-lőszös lejtőüledékeken képződött barnafölddel, híres szőlőkultúrákkal
21. Erősen tagolt dombságok (250–500 m), agyagbemosódásos barna erdőtalajjal, túlnyomóan cseres-tölgyesekkel, a magasabb dombhátakon gyertyános tölgyesekkel

VII. Eróziós-deráziós völgyekkel tagolt önálló dombságok, többnyire mély talajvízű kultúrmezőség, szőlőkkel, kevert erdők jelentősebb maradványaival

22. Lejtőlőszös alacsony dombhátak, csernozjom barna erdőtalajjal
23. Eróziós-deráziós dombságok lejtőlőszön barnafölddel (a ill. b) éghajlati hatás alatt⁺⁺
- 23a. Völgyközi dombhátakra tagolt hegyláb felszín, agyagbemosódásos barna erdőtalajjal (b típusú éghajlati hatás alatt)⁺⁺
24. Alpi előteri eróziós dombság, barna löszön és pszeudogleyes talajon erdei fenyővel és elegyes (tölgy-) erdő mozaikkal, részben mezőgazdasági hasznosítású (c éghajlati hatás alatt)⁺⁺
25. Eróziós-deráziós dombság (250–350 m), barna löszön agyagbemosódásos barna erdőtalajjal, bükkös és gyertyános tölgyerdő kiterjedt maradványaival, részben mezőgazdasági hasznosítású táj ökológiai típus (b éghajlati hatás alatt)⁺⁺

- 25a. Az előbbi dombság lealacsonyodó dombhátaival és lejtőivel a mezőgazdaság hasznosítja (az éghajlati hatás alatt)⁺⁺

VIII. Hegységbéli kisebb medencedombságok, cseres-tölgyerdő maradványos, mély talajvízű kultúrmezőségi táj típus +++

26. Közepesen tagolt medencedombság, lejtőlőszön képződött barna erdőtalajjal, uralkodóan mezőgazdasági hasznosítással
27. Erősen tagolt medencedombság, (nyírokon) agyagos lejtőlőszön kialakult pszeudogleyes talajjal
28. Közepesen és erősen tagolt zárt medencék, törmelékes lejtőlőszön képződött agyagbemosódásos barna erdőtalajjal. A 26. és 28. vegyesen mező-, erdőgazdasági és bányászati hasznosítással

C. KÖZÉPHEGYSÉGI, ERDŐS TAJTÍPUSOK

IX. Alacsony közephegységek, uralkodóan szubkontinentális éghajlati hatás alatt, cseres- (és gyertyános) tölgyerdők (650 m tszf.-i magasság alatti) táj típusa

29. Vulkáni és üledékes kőzetű alacsonyabb hegységek, főleg barnaföldes régiója
30. Uralkodóan karbonátos kőzetű alacsonyhegységek, rendzinás ill. (savanyú) barnaföldes táj ökológiai típusa

X. Alacsony közephegységek, szubatlanti és szubmediterrán éghajlati hatást is viselő cseres- és gyertyános tölgyerdők táj típusa

31. Karbonátos kőzetű ill. homokkőből álló (31¹) alacsony sasbércek rendzina és agyagbemosódásos barna erdőtalajait cseres- ill. gyertyános tölgyesek mozaikszzerűen (bükkösökkel) karsztbokorerdők jellemzik, mély karsztvizszinttel
- 31a. Bazaltos kőzetű fennsíkok és izolált tanúhegyek, agyagbemosódásos barna erdőtalajjal ill. barnafölddel, földhasznosításuk mozaikos (erdő-, mező- és kertgazdaság mellett foltszzerűen kőbányászat)
32. Magmás kőzetekből és homokkőből álló alacsony hegység, kőzettörmelékes vályogon képződött agyagbemosódásos barna erdőtalajain cseres- és gyertyános tölgyesekkel

XI. Alacsony közephegységek, főként szubatlanti éghajlati hatás alatt álló erdősegekkel

33. Alpi előteri kristályos hegységek, erősen savanyú barna erdőtalajokkal, jegenyefenyő elegyes bükk és gyertyános tölgyerdőkkel
34. Uralkodóan karbonátos kőzetű, fennsíkos sasbércek, rendzina ill. barna erdőtalajokkal, gyertyános tölgyesekkel és szubmontán bükkös erdőkkel

XII. Közephegység hűvösebb-nedvesebb bükkerdős táj típusa Észak-Magyarországon

35. Vulkáni hegységek, főleg a Balaton környékén és podzolos barna erdőtalajjal, (szub)montán bükkösökkel. (Az erdőgazdaság mellett turisztikai és üdülési hasznosítással)
36. Karsztos magas fennsík, rendzina talajon bükkösökkel, foltokban karsztbokorerdőkkel és rétekkel

NÉHÁNY SAJÁTOS TAJTÍPUS

XIII. Jelentősebb völgyek különböző dombsági és hegységi táj típusokon belül

37. Karbonátos kőzetű hegységek szurdokvölgy(ek) szakaszai, keskeny teraszatlan völgytalppal
38. Nem karbonátos kőzetű hegységek, dombságok tágas, teraszos völgyszakaszai. E táj ökológiai típus különböző, de több egyveretű ökológiai fáciescsoportból tevődik össze

XIV. Tavi-tókörményi típus

39. Közel azonos táj ökológiai környezetben előforduló természetes és mesterséges tó (nagyobb meander és szikes tó, völgytalpi ill. ártéri víztároló)
40. Különböző táj típusok között fekvő tó és tómedence, ez utóbbi magas talajvízállással, sajátos ökológiai fáciesekkel (parti turzás, nádas, láp stb.) Balaton, Fertő-tó, Velencei-tó

+ A Dunántúli-dombságban mérsékelt meleg és száraz szubmediterrán (a) az Észak-magyarországi-közephegységben mérsékelt hűvös és száraz szubkontinentális éghajlati hatás alatt (d)

++ A Kárpát-medencebéli helyzetüktől függően: a: mérsékelt meleg és mérsékelt száraz szubmediterrán éghajlati hatás érvényesül; b: mérsékelt meleg és mérsékelt hűvös és nedves szubatlanti hatás érvényesül; c: mérsékelt nedves szubmediterrán szezonális hatás

+++ Szubkontinentális (d) ill. szubatlanti éghajlati hatás alatt (b)

